

dess fylliga artiklar som ofta ger en god orientering av ett ämne som man snabbt behöver sätta sig in i. *Oxford Companion* jämför sig själv med *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (redigerad av F. L. Cross och E. A. Livingstone, tredje upplagan 1997) och kommer fram till att *Companion* vill vara ett uppslagsverk med färre, längre och mer personligt hållna artiklar, samt kortare och mer tillgängliga bibliografier. Med andra ord letar man i *Companion* i stort sett förgäves efter information om mindre bemärkta teologer och händelser. Vad man i stället får är teologiska miniessäer som inte bara ger historiska och biografiska fakta utan framför allt en teologisk värdering av ämnet i fråga.

Companion kan jämföras med förträffliga *Dictionnaire critique de théologie* (Jean-Yves Lacoste, P.U.F., Paris 1998) vars uppläggning man lätt associerar till. Båda har signerade artiklar, vilket gör att respektive artikels teologiska infallsvinkel inte förblir anonym. Till skillnad från *Dictionnaire critique* är emellertid de teologiska inriktningarna hos *Companions* författarurval bredare, vilket kan ge ett mer disparat intryck. För egen del har jag svårt att säga om detta är en fördel eller en nackdel — jag kan tänka mig båda — men eftersom bredden hos *Companion* inte betyder att den gör avkall på kvalitet tycker jag att urvalet gör verket än mer intressant.

Till sist vill jag påpeka att *Companion* har en relativt bred publik som sin målgrupp — teologistudenter såväl som den intresserade allmänheten. Här tror jag den fungerar utmärkt, vilket inte betyder att den som sysslar med teologi på en mer fördjupad nivå inte skulle ha mycket att lära i *Companion*.

Ola Sigurdson

André Glucksmann: *La troisième mort de Dieu*, 295 sid., NIL éditions, Paris 2000.

Det är nu ett tag sedan Gud blev på modet inom fransk filosofi. Men det är ett mode som håller i sig, och nu har snart sagt varje filosof värd sitt namn — troende som icke-troende — skrivit sin egen bok om Gud. Senast i raden är mediafilosofen André Glucksmann, som inför det nya millenniet lät publicera sin *La troisième mort de Dieu* — Guds tredje död.

Glucksmann blev under slutet av 70-talet känd för ornvärlden som en av de «nya filosoferna» (*les nouveaux philosophes*), en löst sammansatt grupp av tänkare som förenades av att de på olika sätt vände sig mot 68-rörelsen. Glucksmann hade själv tillhört en radikalt maoistisk falang när det begav sig. Redan under tidigt 70-tal tog han emellertid tvärt avstånd, bland annat som en följd av det omskakande terror-

dådet vid Olympiaden i München 1972 (Glucksmann är själv av judisk börd), som för många intellektuella innebar en vändpunkt i förhållandet till 68-rörelsen. Från den här tiden stod det klart för Glucksmann hur det tänkande som ursprungligen syftat till befrielse självt bars upp av samma behärskningsambitioner som det system man vänt sig mot. Vad som om möjligt gjorde det marxistiska tänkandet ännu farligare var dess utopiska ådra, beredvilligheten att legitimera våld och förtryck i samtiden utifrån drömmen om ett framtida idealt samhälle. Glucksmanns filosofiska bana sedan denna tid kan beskrivas som en livslång kamp mot totalitära och utopiska system, samt ett outtröttligt pläderande för nuet: Det är *här* och ingen annanstans som den ständiga kampen för mänskliga rättigheter, en fungerande demokrati, etc. måste bedrivas.

Likt många franska intellektuella är Glucksmann värd en eloge för sin förmåga att förena teori och praktik, liv och verk. Hans akademiska bana är kantad av ett konkret engagemang för mänskliga rättigheter på olika håll i världen, under senare år framför allt för människor i Tjetjenien och Algeriet. Glucksmann syns dessutom var och varannan vecka i TV-rutan och skriver ofta i dagspressen. Bakgrunden till den aktuella boken är just en målande artikel om en islamistisk massaker i en förtort till Alger som publicerades i *Le Figaro* 1998. Glucksmann avslutade artikeln med orden «Vad tjänar religionen egentligen till, detta nådens år 1998? Till att sitta och käbbla om huruvida vi ska ha premitivmedel eller inte, samtidigt som vi struntar i att ett barn spikas upp på en dörr i Alger? Den Högste måste skratta åt oss i sin himmel.»

Reaktionerna lät inte vänta på sig, och *La troisième mort de Dieu* utgör i mycket en bearbetning av de frågor denna storm av invändningar väckte: Hur kan vi någonsin begripa det vidrigt sublima i att en ung människa skär halsen av ett spädbarn i den Högstes namn? Kan denne Högste alltjämt äga en mening, i så fall vilken? Och var kommer Europa in i bilden, denna enda kontinent som med påvens ord lever «som om Gud inte existerade»? Med dessa frågor fattar Glucksmann pennan och skriver en bok riktad till «alla de nyfikna personer som inte på förhand utgår från att Gud är en avslutad affär, ett problem som redan lösts; till alla de för vilka hans tvetydiga närvaro ... fortsätter att oroa, att passionera.»

Glucksmann återvänder som sig bör till grekerna och målar upp en kontrast mellan det homeriska och det platonska, vilken tjänar som relief åt bokens bärande argument. Det homeriska kosmos utmärks av den yttersta harmonins frånvaro: på botten lurar alltid ett otämjbart *Eros* som gäckar såväl gud som människa. Föga originellt presenteras Platon som den som tämjer detta bångstyriga *Eros*. Den homeriska teolo-

gin får ge vika för en ny filosofisk teologi som en gång för alla vill skilja dödligt från odödligt, gott från ont. Inte så att det onda inte längre tänks finnas till — men det *gudomliga*, *eviga* och *ideala* måste renas från död och ondska. Det måste finnas en sfär som är oåtkomlig för *Eros* nyck. Och vips så var utopitanken född!

Det är svårt att undgå hur Glucksmanns utdragna 68-uppgörelse redan på detta stadium i boken slår igenom: Vi får aldrig falla för frestelsen att kliva över den historiska verklighetens komplexitet i namnet av ett idealt eller framtida Eldorado. Därmed har Glucksmann också avslöjat sin filosofiska grundsats: Utopier är roten till allt ont. Punkt.

Detta grundaxiom tillåter Glucksmann att läsa samman en rad mycket olika historiska och kulturella ytringar som uttryck för en identisk problematik. Platonismer — nya som gamla — är farliga därför att de kultiverar en nostalgi för ett universum där ondska och död inte existerar. Fascismen är ett exempel på en sådan platonism under 1900-talet. Kommunismen är ett annat. Ett tredje och mycket aktuellt är islamismen. Visst skiljer de sig åt i detalj, men grundsatsen skallar med identisk styrka: Utrota fienden, det onda systemet (Juden, Kapitalet, Världen), upprätta en supra-historisk renhet över historiens orenhet!

Hur var det då med Guds tre dödar? Jo, även här är det samma filosofiska grundaxiom som presenteras i olika variationer. Guds första död syftar naturligtvis på korset. Glucksmann — som konsekvent undlåter att bekänna någon som helst egen teologisk färg — ställer sig förvånande positiv till idén om den inkarnerade Guden. Men tänker man till förstår man snart att denna föreställning passar som hand i handske med hans anti-utopiska grundsats — att tänka in ångest, lidande och död i gudomens själva väsen utgör ju den perfekta kontrasten till Platons saneringsprojekt av de gudomliga nejdena. Nietzsche hade alltså fel: kristendomen är inte alls någon platonism för folket.

Vad det gäller Guds andra död blir den kritiska tonen plötsligt hätskare. Det som åsyftas här är den moderna religionskritiken, proklamationen av Guds död hos 1800-talets stora intellektuella — Marx, Feuerbach, Nietzsche. Här anar Glucksmann nämligen åter platonska tendenser. För bakom den moderna proklamationen av Guds död ligger än en gång viljan att upphäva död och ondska, och förkunna det godas hegemoni. Sålunda Nietzsches vision om ett evigt här och nu bortom skuld och straff eller Marx klasslösa samhälle. Man dödar alltså en Gud — «moralguden» — men bevarar samtidigt en annan slags gudom «bortom gott och ont» som i religiös eller sekulär form ger absolut sanktion åt de offer som krävs för att upprätta visionen om det goda.

Därmed är vägen redan banad för Guds tredje död. Detta är Gud hängd i Auschwitz (Elie Wiesel), uppspikad på en dörr i Alger, men kanske framför allt ihjältigen av alla de miljoner röster som stillatigande låtit dessa fador rulla på gång efter annan i historien. Hur kan vi någonsin förstå logiken bakom den totala terror som i en mångfald skepnader sett dagens ljus under det gångna seklet?

Det är här bandet mellan Guds andra och tredje död ligger. För det är just i namn av den nya gudom bortom gott och ont, bortom etiken, vilken framträder efter Guds andra död, som man kan spika upp ett barn på en dörr. «Trons paradox är att det finns en innerlighet som är inkommensurabel med det yttre [läs: etiken]», skriver Kierkegaard i sin utläggning av Abrahams offer av Isaak. Och detta är precis det exempel Glucksmann använder sig av. Den «tragiske hjälten» upprättar sin egen platonska sfär där bara han och Gud (i religiös eller profan tappning) existerar — bortom död och ondska, men framför allt bortom etiken. Därmed är vi tillbaka vid utgångspunkten: Utopier är roten till allt ont, så även till de bottenlöst vidriga övergrepp som begås i Guds namn i dagens Algeriet.

Det är alltid viktigt för den intellektuella debatten med tänkare som vågar dra de stora dragen, göra de belysande förenklingarna. Samtidigt finns det en gräns för när dessa förenklingar döljer mer än vad de belyser. Detta är en gräns Glucksmann överskrider. Betraktar man hans intellektuella världskarta upptäcker man snart att den består av en utopisk och en anti-utopisk del. I den utopiska vågskålen flyter en tung magma bestående av så olika gestalter som Platon (hedersplats), Karl Barth, Lenin, Nietzsche samt allsköns islamistiska terrorgrupper. Vad som finns i den andra vågskålen blir man aldrig riktigt klar över — förutom Glucksmann själv förstås. När jag slutligen slår igen Glucksmanns bok kan jag därför inte annat än beklaga detta minst sagt totaliserande sätt att handskas med historiens idéer. Inte minst för att jag samtidigt finner hans filosofiska grundhållning — pläderandet för nuet, att det är mitt i vår egen komplexa verklighet vi måste förverkliga det ideala — mycket sympatiskt.

Jayne Svenungsson

